

Селюченко Сергій

ORCID 0009-0008-9119-7721

Аспірант кафедри педагогіки та методики
викладання історії і суспільних дисциплін,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка (Чернігів, Україна)
E-mail: konstruktor0208@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Мета статті – розглянути історико-педагогічний досвід організації освітнього середовища в системі поглядів українських та зарубіжних педагогів.

Методологія дослідження. Методологічною основою дослідження стали наукові праці українських дослідників та дослідниць, попередній досвід вітчизняних та зарубіжних педагогів, чий напрацювання є актуальним до нашого часу. У результаті написання статті було визначено особливості організації освітнього середовища та його характерні риси, які характеризували українські та зарубіжні науковці у своїх працях. У процесі дослідження використовувалися такі загальнонаукові методи аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення. Це дало змогу сформулювати цілісне уявлення про систему організації освітнього середовища у різні історичні періоди.

Наукова новизна. У статті представлено ідеї та погляди вітчизняних та зарубіжних дослідників на процес організації освітнього середовища. На основі дефініційного аналізу поняття «освітнє середовище», було ґрунтовно досліджено його сутність та феномен. Наукові концепції та досвід попередників дав змогу уявити цілісну картину організації освітнього середовища в попередніх століттях.

Висновки. Отже, проаналізувавши основні ідеї провідних педагогів України та світу (Костянтина Ушинського, Василя Сухомлинського, Джона Лока, Рудольфа Штайнера, Януша Корчака) та сучасних дослідників (О. Васильєвої, А. Цимбалару, О. Петренко, О. Цинюк, О. Кошіль, Л. Макар), можна стверджувати, що їхні ідеї та погляди щодо системи освіти та організації освітнього середовища мають суттєвий вплив на формування сучасної освітньої системи, що закладає основу для розвитку системи навчання та виховання у період сьогодення. Варто зауважити, що українські та зарубіжні педагоги зробили неоціненний вклад у розвиток галузі освіти та формування основних педагогічних концепцій. Загалом необхідно акцентувати увагу, що організація освітнього середовища є водночас багатограним і складним процесом.

Ключові слова: освітнє середовище, історико-педагогічна проблема, наукові підходи, історико-педагогічний аналіз, організація освіти, погляди та ідеї, попередній досвід, освітній простір.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та/або практичними завданнями. На сьогодні, коли в Україні система галузі освіти набуває трансформаційного характеру та зазнає суттєвих змін, актуальним серед сучасних дослідників постає питання організації освітнього середовища. Для цього доцільним є вивчення ідей та поглядів провідних педагогів України та світу, які зробили значний внесок у розвиток системи сучасної освіти, і аналіз діяльності сучасних дослідників. Питання щодо організації освітнього середовища на сьогоднішній день набуло актуальності. Наразі це передбачає не лише створення сприятливих умов для навчання, а й формування педагогічних підходів, що дозволить в освітньому процесі поєднати сучасне та традиційне.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Методологічні засади досліджень та аналізу наукової літератури вітчизняних та зарубіжних дослідників дав змогу визначити, що ґрунтовними напрацюваннями є праці таких українських дослідників: О. Кошіль, О. Петренко, А. Цимбалару, М. Піддячого, В. Доротюк, Н. Левченко, В. Туташинського, В. Чудакова, О. Кохан, М. Асанова, В. Рогози, М. Коляновської, О. Цинюк, М. Братко, Т. Гуркова, Н. Ковалевська, А. Пасічніченко, Т. Молнар, Т. Макар, С. Смолюк, та ін.

Мета статті – здійснити дефініційний аналіз та охарактеризувати особливості освітнього середовища як історико-педагогічної проблеми як в попередні століття, так і у період сьогодення.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного дослідження. У дослідженні використано проблемний, системний, синергетичний, хронологічний, герменевтичний та нарративний підходи. Загальнонаукові методи аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення допомогли сформувати цілісну картину щодо організації освітнього середовища в історико-педагогічному вимірі.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Однією із ключових проблем сучасних історико-педагогічних досліджень виступає проблема організації освітнього середовища, яке забезпечуватиме умови ефективного навчання, виховання та розвитку індивідуальних та значущих якостей особистості. Освіта – невід’ємна складова життя кожної людини, оскільки вона є поштовхом до формування світогляду особистості та створює можливість самореалізуватися. Організація освітнього середовища є однією із ключових проблем педагогіки. Передусім, звернемося до змісту та трактування поняття «освітнє середовище», яке впродовж століть було в центрі уваги провідних педагогів.

Дослідниця Л. Макар зауважує: «Поняття "освітнє середовище" також відображає взаємозв'язок умов, що забезпечують формування людини. У цьому випадку передбачається присутність того, хто навчається, в освітньому середовищі, взаємовплив, взаємодія оточення із суб'єктом (у нашому випадку з тим, хто навчається)» [8, 318–319]. Близьким до поняття «освітнє середовище» виступає дефініція «освітній простір». Більшість дослідників розрізняють ці поняття, акцентуючи увагу, що середовище формується в межах одного закладу освіти, а простір відображає систему соціальних зв'язків і стосунків у галузі освіти, характер стосунків суспільства й соціальних інститутів, пов'язаних із задоволенням освітніх потреб суспільства [15]. Отже, освітній простір – це педагогічна реальність, у якій відбувається зустріч, взаємодія, осмислення і пізнання особистістю (подія) оточуючих її елементів-носіїв культури (освітнього середовища), що забезпечує суб'єктивацію і прогресивний розвиток об'єктів (фігурантів і предметів). Освітній простір як система педагогічних факторів та умов освоєння особистістю у процесі становлення спеціально організованого педагогічного середовища може бути об'єктом цілеспрямованого педагогічного впливу, формування [14].

Відтак, варто охарактеризувати досвід та погляди українських провідних педагогів, оскільки питанню організації освітнього середовища приділялася значна увага з боку українських видатних педагогів, серед яких фундаторка вітчизняного дошкільного виховання Софія Русова, педагоги Костянтин Ушинський, Василь Сухомлинський, Антон Макаренко та ін. Одним із важливих компонентів формування сучасного освітнього середовища є система впливів і умов формування особистості, а також система можливостей для розвитку особистості у соціальному та просторово-предметному оточенні. В зв'язку з цим цікаво розглянути світоглядні концептуальні засади педагогічних поглядів К. Ушинського, в основу яких було покладено: ідею народності в суспільному вихованні; вивчення рідної мови; прищеплення любові до праці; виховання почуття патріотизму; особистий приклад вчителя; опора на християнські заповіді, які є загальнолюдськими цінностями [10, 241].

Видатний український педагог Василь Олександрович Сухомлинський (1918–1970) вважав, що освітньо-виховне середовище є важливим складником формування особистості та розвитку моральних цінностей. Ідеї та погляди Василя Сухомлинського щодо виховання та освіти на сьогодні є актуальними щодо застосування його підходів у навчанні, оскільки педагог наголошував, що в освітньому просторі не можна обійтися без людинолюбства (гуманізму), поваги та віри у кожну людину. Про роль середовища йдеться у праці В. О. Сухомлинського, де, зокрема, є таке висловлювання «Виховання середовищем, виховання речами, створеними самими учнями, що збагачують духовне життя колективу, – це, на наш погляд, одна із найбільш тонких сфер педагогічного процесу. Середовище – це все те, що оточує дитину, колектив в якому вона живе і вступає у взаємодію... Варто відрізнити внутрішнє середовище учнівського колективу від зовнішнього середовища» [12, 10].

Дослідниця О. Васильєва, аналізуючи підходи до визначення змісту поняття «освітнє середовище», розкриваючи його педагогічний потенціал, приходять до висновку, що це різномірне полікультурне утворення, індивідуальне для кожного, хто навчається, середовище побудови власного Я, що забезпечує створення умов для актуалізації внутрішнього світу особистості, її особистісного зростання, самореалізації, становлення самосвідомості [3, 18]. Так науковиця, досліджуючи різні підходи до трактування поняття, визначає, що освітнє середовище – це різномірне полікультурне утворення, яке є індивідуальним для кожного учасника освітнього процесу, що служить простором для становлення особистості та сприяє розкриттю власного потенціалу, стаючи поштовхом для особистісного зростання.

Сучасні дослідники вказують як на виокремлення різних відтінків значення поняття «освітній простір» (скажімо, власний простір суб'єкта освіти; дидактичний простір; концептуальний простір ціннісного прогнозування освіти; єдиний освітній простір людської цивілізації), так і на встановлення синонімічного ряду з поняттями «соціально-освітній простір», «духовно-педагогічний простір», «виховний простір» тощо [1, 18].

Значної уваги також потребує аналіз діяльності зарубіжних дослідників, які зробили значний внесок у розвиток освіти та змісту освітнього середовища, серед них чеський педагог та письменник, засновник класно-урочної системи Ян Амос Коменський, швейцарський педагог Йоганн Песталоцці, філософ та письменник Жан-Жак Руссо, англійський філософ Джон Лок, американський психолог, реформатор освіти та філософ Дж. Дьюї, німецький педагог та теоретик дошкільного виховання Ф. Фребель, італійська педагогиня М. Монтесорі, австрійський науковець Р. Штайнер, польський педагог-новатор Я. Корчак та ін.

Проблема відбору і побудови змісту освітнього середовища впродовж століть привертала увагу учених і практиків. Аналіз педагогічної літератури показує, що ідеї Я. Коменського, Л. Корчака, А. Макаренка, Г. Спенсера та інших педагогів привели до певних змін у визначенні освітнього середовища. Аналіз праць науковців дає змогу виявити, що під терміном «освітнє середовище» у педагогіці розуміють

сукупність умов, які впливають на формування і функціонування людини в суспільстві, формування її здібностей, потреб, інтересів, свідомості [8, 318].

Погляди зарубіжних педагогів, які вплинули на формування сучасної системи освіти та ключові принципи організації освітнього процесу, залишаються актуальними в контексті створення ефективного освітнього середовища. Варто зазначити, що переважна кількість тогочасних педагогів, вважали, освітнє середовище має сприяти гармонійному розвитку дитини, її особистості, розвиваючи природні задатки. Так, ідею впливу середовища на особистість представив у праці «Материнська школа» (1632), творець класно-урочної системи чеський педагог Ян Амос Коменський (1592–1670). Педагог вважав, що розвиток усіх здібностей дитини варто розпочинати від самого народження, але для цього потрібна відповідна система виховання і сприятливе середовище. Видатний чеський педагог розглядав систему освітнього середовища як основу розвитку гармонійної та всебічно розвиненої особистості, акцентувавши увагу на розвиток людини за спільними із природою законами [7].

Англійський філософ, психолог, педагог Джон Лок (1632–1704) вважав, що талант вихователів і соціальне середовище, в якому перебуває вихованець, мають вирішальне значення для його особистісного становлення. Наукові погляди Д. Лока щодо впливу освітнього середовища на розвиток дитини висвітлені в філософській концепції, заснованій на принципах емпіризму [7]. Джон Лок був переконаний, що освітнє середовище виступає провідним та одним із ключових чинників у вихованні особистості, акцентувавши увагу на її унікальності, оскільки воно має сприяти її гармонійному та всебічному розвитку.

Роль освітнього середовища для розвитку дитини характеризував австрійський вчений Рудольф Штайнер (1861–1925). Зважаючи на особливу відкритість дитини, її захопленість оточенням, дослідник обґрунтував концепцію розвивального (формувального або деформувального) педагогічного середовища, яким є предметний і людський світи. Сутність теорії виховання Р. Штайнера полягає в наданні дитині допомоги для гармонійного розкриття особистості, що може бути особливо актуальною при проблемах особистісного розвитку дитини [7].

Відомий педагог Я. Корчак (1896–1942), вважав, що тип освітнього середовища визначається, насамперед, тими умовами і можливостями, що сприяють розвитку активності (чи пасивності) дитини і його особистісної волі (чи залежності)... З огляду на це, для побудови моделі навчально-виховного середовища і визначення його типу та рівня, принциповим є діагностика, стан забезпечення в даній школі комплексу можливостей та умов для розвитку особистості, її інтересів та здібностей [12, 13].

Як зазначає Т. Гуркова «У більшості зарубіжних досліджень освітнє середовище описується в значенні «ефективності школи» як соціальної системи – емоційного клімату, особистого благополуччя, особливостей мікрокультури, якості виховного освітнього процесу» [4, 116–117].

В історії педагогіки та в сучасній освіті використовуються технології розширення освітнього простору. Розширення освітнього простору у вузькому сенсі – це вихід за межі учнівської аудиторії під час проведення навчальних занять, навчання в майстерні, музеї, на природі. А у широкому – залучення різноманітних суспільних ресурсів задля реалізації цілей освіти та забезпечення умов навчання, виховання, розвитку та соціалізації дітей і молоді. Розширення освітнього простору як дидактична технологія цілком відповідає сучасним підходам організації інтерактивного навчання на засадах дитиноцентризму або людиноцентризму. Водночас наголосимо, що традиції розширення освітнього простору мають глибоке історико-педагогічне коріння: від освіти стародавнього світу до інноваційної педагогічної системи видатного українського педагога В. Сухомлинського [16, 175].

У педагогічних дослідженнях кінця XX – початку XXI ст. активно використовується й обґрунтовується поняття освітнього середовища, що представлено як у нормативних документах, так і працях педагогів-практиків. Однак трактування цього поняття є зазвичай неоднозначним, що спричиняє певні протиріччя, а також потребує додаткової уваги щодо визначення змістового наповнення [11, 8–9].

Загалом, варто зазначити, що період XXI століття став епохою значних змін в освітній галузі й в системі педагогічної думки, оскільки для сучасної освіти характерні впровадження інноваційних методів навчання. Сучасна педагогіка визначає освітнє середовище як невід’ємна складову освітнього процесу, що має відповідати викликам сьогодення.

Вивчаючи проблему безпечного освітнього середовища, сучасні дослідники трактують це поняття як стан середовища, яке характеризується безпечними умовами навчання і праці, комфортною міжособистісною взаємодією, що сприяє емоційному благополуччю учнів, педагогів і батьків, де відсутні будь-які прояви насильства та є достатні ресурси для їх запобігання, а також дотримано норм і правил фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу [2, 116].

На думку О. Цинюк, визначаються такі складові інноваційного освітнього середовища:

- особистісна (індивідуальні особливості учасників освітнього процесу: фізіологічні, психологічні, вікові, ментальні, морально-етичні тощо);

- змістова (наявність сучасного нормативно-правового та навчально-методичного супроводу процесу формування професійної готовності до інноваційної діяльності; освітні програми та навчальні плани; інноваційні форми, методи та технології організації освітнього процесу тощо);

- матеріально-технічна (наявність сучасної відеопродукції, мультимедійних засобів навчання, естетичний вигляд приміщень закладу вищої освіти тощо) [15].

Дослідниця О. Петренко зазначає: «освітнє середовище як наративний, комунікативний феномен конкретизує сутність і значення сучасної освіти, актуалізує необхідність проектування освітнього простору як світу майбутнього. Створення освітнього середовища не припиняється з досягненням певного результату, це – безперервний процес пошуку відповідей на нові виклики життя. При цьому важливо, щоб усі учасники цього процесу усвідомлювали спільну відповідальність, мали вміння, бажання та добру волю для такої співпраці, а також чітко розуміли змістове наповнення відповідних понять і категорій» [11, 12].

Сучасне освітнє середовище спрямоване на створення комфортних для навчання умов, що дозволить учасникам освітнього процесу стати активним учасником соціального життя, розвивати особисті якості та здібності, оскільки головною метою освітнього простору є успішний освітній процес.

У сучасній педагогіці освітнє середовище трактують як частину соціокультурного простору, зону взаємодії освітніх систем, навчального матеріалу і суб'єктів освітнього процесу, а також все те, що здійснює вплив на навчання, виховання і розвиток людини [9, 149].

Висновки з дослідження і перспективи подальших наукових розвідок. Отже, питання організації освітнього середовища було актуальною темою наших попередників: як для зарубіжних та і для вітчизняних педагогів. Врахувавши попередній досвід, нині сучасні дослідники приділяють значної уваги дослідженню даного питання, оскільки теперешні виклики вимагають інноваційних підходів до організації освітнього середовища. Історико-педагогічний аналіз дозволив нам визначити, що проблематика даного питання є актуальною для сучасних дослідників, увага яких акцентується на створенні безпечного та комфортного середовища для учасників освітнього процесу. Тому варто підкреслити, що освітнє середовище є динамічним процесом, який залежить від багатьох факторів. Загалом переважна кількість вітчизняних та зарубіжних дослідників сходяться на думці, що освітнє середовище – це сукупність умов, які є необхідною умовою для забезпечення всебічного розвитку особистості у процесі навчання та виховання. У сучасних умовах системи реформування освіти в Україні, особливої уваги заслуговує дослідження досвіду організації освіти як концепції відкритого освітнього середовища.

References

1. Бінецька Д. Освітнє середовище університету як засіб формування дослідницьких умінь майбутніх учителів іноземних мов. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2016. № 1 (52). С. 16–20. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14298/Nvmdup_2016_1_4%20bin.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 15.01.2025)
Binetska, D. (2016). Osvitnie seredovyshe universytetu yak zasib formuvannia doslidnytskykh umin maibutnix uchyteliv inozemnykh mov [The University Educational Environment as a Means of Developing Future Foreign Language Teachers' Research Skills]. *Naukovyi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedagogichni nauky*. 1 (52). 16–20. Retrieved from: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14298/Nvmdup_2016_1_4%20bin.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].
2. Боровець О. Освітнє середовище початкової школи: сучасні підходи та вимоги. *Інноватика у вихованні*. 2019. Вип. 9. С. 114–120. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/download/6/124/578> (дата звернення: 17.01.2025)
Borovets, O. (2019). Osvitnie seredovyshe pochatkovoї shkoly: suchasni pidkhody ta vymohy [Educational environment of primary school: modern approaches and requirements]. *Innovatyka u vykhovanni*. 9. 114–120. Retrieved from: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/download/6/124/578> [in Ukrainian].
3. Братко М. В. Освітнє середовище вищого навчального закладу: пошук стратегій управління. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2014. № 22. С. 15–21. URL: <https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/47/52/119> (дата звернення: 14.01.2025)
Bratko, M. V. (2014). Osvitnie seredovyshe vyshchoho navchalnoho zakladu: poshuk stratehii upravlinnia [Educational environment of a higher education institution: search for management strategies]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika*. 22. 15–21. Retrieved from: <https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/47/52/119> [in Ukrainian].
4. Гуркова Т. Дефініції понять «освітній простір», «середовище», «освітнє середовище». *Молодь і ринок*. 2019. № 4 (171). С. 114–118. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/168638/168429> (дата звернення: 14.01.2025)
Hurkova, T. (2019). Definitzii poniat «osvitnii prostir», «seredovyshe», «osvitnie seredovyshe» [Definitions of the concepts of «educational space», «environment», «educational environment»]. *Molod i rynek*. 4 (171). 114–118. Retrieved from: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/168638/168429> [in Ukrainian].
5. Єжова О. О. Створення освітнього середовища, спрямованого на формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2011. Випуск 15. С. 464–471. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/2872/1/Yezhova_Stvorenni_osvitnoho_seredovyscha.pdf (дата звернення: 15.01.2025)
Yezhova, O. O. (2011). Stvorennia osvitnoho seredovyscha, spriamovanoho na formuvannia tsinnisnoho stavlennia do zdorovia v uchniv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv [Creation of an educational

- environment aimed at forming a value-based attitude to health among students of vocational schools]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*. 15. 464–471. Retrieved from: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/2872/1/Yezhova_Stvorennny_osvitnoho_seredovyscha.pdf [in Ukrainian].
6. Ковалевська Н., Пасічніченко А. Сучасні уявлення про освітнє середовище як психолого-педагогічний феномен. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 9. С. 50–61. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/10477/1/%D0%A1%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96%D0%83%D1%8F%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%94%D0%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5.pdf> (дата звернення: 15.01.2025)
Kovalevska, N., Pasichnichenko, A. (2016). Suchasni uivlennia pro osvitnie seredovyshe yak psykhohopedahohichnyi fenomen [Modern ideas about the educational environment as a psychological and pedagogical phenomenon]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*. 9. 50–61. Retrieved from: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/10477/1/%D0%A1%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96%D0%83%D1%8F%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%94%D0%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5.pdf> [in Ukrainian].
 7. Кошіль О. Освітнє середовище і розвиток дитини: ретроспективний аналіз. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 78 (1). С. 25–29. URL: https://osvita.org.pl/uploads/images/02/99_44.pdf (дата звернення: 17.01.2025)
Koshil, O. (2017). Osvitnie seredovyshe i rozvytok dytyny: retrospektyvnyi analiz [Educational environment and child development: a retrospective analysis]. *Zbirnyk naukovykh prats Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Pedahohichni nauky*. 78 (1). 25–29. Retrieved from: https://osvita.org.pl/uploads/images/02/99_44.pdf [in Ukrainian].
 8. Макар Л. М. Теоретичні аспекти організації освітнього середовища у педагогічному процесі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 29. С. 540–547. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2013/32/44.pdf> (дата звернення: 14.01.2025)
Makar, L. M. (2013). Teoretychni aspekty orhanizatsii osvitnoho seredovyscha u pedahohichnomu protsesi [Theoretical aspects of the organization of the educational environment in the pedagogical process]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. 29. 540–547. Retrieved from: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2013/32/44.pdf> [in Ukrainian].
 9. Молнар Т.І., Долгош Н.М. Розвивальне освітнє середовище початкової школи: категорійно-дефінітивний аналіз. *Наука майбутнього : збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. В. В. Гоблик. Мукачево : РВВ МДУ, 2022. Випуск 2 (10). С. 147–153. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9587/1/Developmental%20educational_%20environment_%20of%20primary%20school_%20categorical_%20and%20definitive%20analysis.pdf* (дата звернення: 15.01.2025)
Molnar, T. I., Dolhosh, N. M. (2022). Rozvyvalne osvitnie seredovyshe pochatkovoї shkoly: katehoriino-definityvnyi analiz [Developmental Educational Environment of Primary School: Categorical and Definitional Analysis]. *Nauka maibutnoho : zbirnyk naukovykh prats studentiv, aspirantiv ta molodykh vchenykh*. 2 (10). 147–153. Retrieved from: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9587/1/Developmental%20educational_%20environment_%20of%20primary%20school_%20categorical_%20and%20definitive%20analysis.pdf [in Ukrainian].
 10. Ніколаєнко Я. М. Створення сучасного освітнього середовища: погляд крізь призму ідей К.Д. Ушинського. *Історія та філософія освіти в незалежній Україні: до 200-річчя від дня народження Костянтина Ушинського (1823-1871) : зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції / ред. кол.: Топузов О. М., Сисоєва С. О., Дічек Н. П. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2023. С. 241–243. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735875/1/Ushynskyy_zbirnyk-241-243.pdf* (дата звернення: 16.01.2025)
Nikolaenko, Ya. M. (2023). Stvorennia suchasnoho osvitnoho seredovyscha: pohliad kriz pryзму ideї K.D. Ushynskoho [Creating a modern educational environment: a view through the prism of K.D. Ushinsky's ideas]. *Istoriia ta filosofii osvity v nezalezhnii Ukraini: do 200-richchia vid dnia narodzhennia Kostiantyna Ushynskoho (1823-1871) : zb. materialiv Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii / red. kol.: Topuzov O. M., Sysoieva S. O., Dichek N. P. Kyiv : Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy*. 241–243. Retrieved from: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735875/1/Ushynskyy_zbirnyk-241-243.pdf [in Ukrainian].
 11. Петренко О. Б. Дефініція і сутнісне наповнення поняття «освітнє середовище» в контексті сучасної освітньої парадигми. *Інноватика у вихованні*. 2018. Вип. 7 (2). С. 6–16. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/download/68/36> (дата звернення: 14.01.2025)
Petrenko, O. B. Definityiia i sutnisne napovnnennia poniattia «osvitnie seredovyshe» v konteksti suchasnoi osvitnoi paradyhmy [Definition and essential content of the concept of «educational environment» in the context of the modern educational paradigm]. *Innovatyka u vykhovanni*. 7 (2). 6–16. Retrieved from: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/download/68/36> [in Ukrainian].

12. Піддячий М. І., Доротюк В. І., Левченко Н. Г., Туташинський В. І., Чудакова В. П., Кохан О. В., Ассанов М. О., Рогоза В. В., Коляновська М. С. Формування освітнього середовища профільної школи: колективна монографія / за ред. М. І. Піддячого. Київ: Педагогічна думка, 2013. 200 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711882/2/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80-%D0%A4%D0%9E%D0%A1%D0%9F%D0%A8_%D0%9B%D0%B0%D0%B1%D0%9F%D0%9D_%D0%86%D0%9F-2013%D1%80.pdf (дата звернення: 15.01.2025)
- Piddiachyi, M. I., Dorotiuk, V. I., Levchenko, N. G., Chudakova, V. P., Kokhan, O. V., Assanov, M. O., Rohoza, V. V., Koliyanovska, M. S. (2013). Formuvannia osvithnoho seredovyscha profilnoi shkoly [Formation of the educational environment of a specialized school]: kolektyvna monohrafiia / za red. M. I. Piddiachoho. Kyiiv : Pedahohichna dumka. Retrieved from: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711882/2/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80-%D0%A4%D0%9E%D0%A1%D0%9F%D0%A8_%D0%9B%D0%B0%D0%B1%D0%9F%D0%9D_%D0%86%D0%9F-2013%D1%80.pdf [in Ukrainian].
13. Смолюк С. В. Становлення освітнього розвивального середовища в системі початкової освіти України як історико-педагогічна проблема. Педагогічний часопис Волині. 2016. № 1. С. 26–30. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10542/3/smoliuk.pdf> (дата звернення: 15.01.2025)
- Smoliuk, S. V. (2016). Stanovlennia osvithnoho rozvyvalnoho seredovyscha v systemi pochatkovoi osvity Ukrainy yak istoryko-pedahohichna problema [Formation of Educational Developmental Environment in the Primary Education System of Ukraine as a Historical and Pedagogical Problem]. Pedahohichniy chasopys Volyni. 1. 26–30. Retrieved from: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10542/3/smoliuk.pdf> [in Ukrainian].
14. Цимбалару А. Д. Освітній простір: сутність, структура і механізми створення. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 1. С. 41–50. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715281/1/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96%D0%B9%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%D1%80.%20%D0%A1%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%2C%20%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%20%D1%96%20%D0%BC%D0%B5%D1%85%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC%D0%B8%20%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf> (дата звернення: 16.01.2025)
- Tsybalaru, A. D. (2016). Osvitniy prostir: sutnist, struktura i mekhanizmy stvorennia [Educational space: essence, structure and mechanisms of creation]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*. 1. 41–50. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715281/1/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96%D0%B9%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%D1%80.%20%D0%A1%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%2C%20%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%20%D1%96%20%D0%BC%D0%B5%D1%85%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC%D0%B8%20%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf> [in Ukrainian].
15. Цюняк О. Освітнє середовище та його роль у системі професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності: монографія / за наук. ред. д.п.н. Оліяр М. П.; ДВНЗ «ПНУ імені В. Стефаника». Івано-Франківськ: Супрун В. П., 2019. 188 с. URL: http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/8894/1/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%97%20_%D0%A6%D1%8E%D0%BD%D1%8F%D0%BA%20%D0%9E.%D0%9F..pdf (дата звернення: 15.01.2025)
- Tsiuniak, O. (2019). Osvitnie seredovyshe ta yoho rol u systemi profesiinoy pidhotovky maibutnikh mahistriv pochatkovoi osvity do innovatsiinoi diialnosti [Educational Environment and its Role in the System of Professional Training of Future Masters of Primary Education for Innovative Activities]: monohrafiia / za nauk. red. d.p.n. Oliiar M.P.; DVNZ «PNU imeni V. Stefanyka». Ivano-Frankivsk: Suprun V.P. Retrieved from: http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/8894/1/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%97%20_%D0%A6%D1%8E%D0%BD%D1%8F%D0%BA%20%D0%9E.%D0%9F..pdf [in Ukrainian].
16. Янченко Т. В. Потенціал освітнього простору: історико-педагогічний дискурс. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Серія: Педагогічні науки. 2023. Випуск 22 (178). С. 72–77.
- Yanchenko, T. V. (2023). Potentsial osvithnoho prostoru: istoryko-pedahohichniy dyskurs [The potential of educational space: historical and pedagogical discourse]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka*. Serii: Pedahohichni nauky. 22 (178). 72–77.

Seliuchenko Serhii

ORCID 0009-0008-9119-7721

Postgraduate student of the Pedagogy and Methods of Teaching
History and Social Disciplines Department,
T.H. Shevchenko National University
«Chernihiv Collegium» (Chernihiv, Ukraine)
E-mail: konstruktor0208@gmail.com

ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS A HISTORICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM

The purpose of the article is to examine the historical and pedagogical experience of organizing the educational environment in the system of views of Ukrainian and foreign teachers.

Research methodology. The methodological basis of the study was the scientific works of Ukrainian researchers, the previous experience of domestic and foreign teachers whose work is still relevant today. As a result of writing the article, the peculiarities of the organization of the educational environment and its characteristic features were identified, which were characterized by Ukrainian and foreign scholars in their works. The following general scientific methods of analysis, synthesis, comparison, and generalization were used in the research process. This made it possible to form a holistic view of the system of organization of the educational environment in different historical periods.

Scientific novelty. The article presents the ideas and views of domestic and foreign researchers on the process of organizing the educational environment. Based on the definition analysis of the concept of «educational environment», its essence and phenomenon were thoroughly investigated. The scientific concepts and experience of predecessors made it possible to present a holistic picture of the organization of the educational environment in previous centuries.

Conclusions. Thus, having analyzed the main ideas of leading teachers of Ukraine and the world (Konstantin Ushynsky, Vasyl Sukhomlynsky, John Lock, Rudolf Steiner, Janusz Korczak) and modern researchers (O. Vasylieva, A. Cymbalaru, O. Petrenko, O. Tsinyuk, O. Koshil, L. Makar), we can state that their ideas and views on the system of education and organization of the environment have a significant impact on the development of the modern educational system. Makar), it can be argued that their ideas and views on the education system and the organization of the educational environment have a significant impact on the formation of the modern educational system, which lays the foundation for the development of the system of education and upbringing in the present. It is worth noting that Ukrainian and foreign educators have made an invaluable contribution to the development of education and the formation of basic pedagogical concepts. In general, it should be emphasized that the organization of the educational environment is both a multifaceted and complex process.

Keywords: educational environment, historical and pedagogical problem, scientific approaches, historical and pedagogical analysis, organization of education, views and ideas, previous experience, educational space.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2025

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Янченко Т. В.